

BAHAR BAŞER • Diasporada Türk-Kürt Sorunu

BAHAR BAŞER 1983 yılında Bolu'da doğdu. Boğaziçi Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'nden mezun olduktan sonra İsveç-Uppsala Üniversitesi'nde yüksek lisans, İtalya-Floransa'da doktora yaptı. Almanya'da Humboldt Üniversitesi'nde, İsveç'te Linköping Üniversitesi'nde ve Portekiz'de Instituto de Ciências Sociais'te ziyaretçi araştırma görevlisi olarak görev yaptıktan sonra, etnik çatışmalar ve şiddet konulu dersler verdiği Warwick Üniversitesi'nde çalışmaya başladı. Karabağ sorununu ele aldığı *Third Party Mediation in Nagorno Karabekh* adlı kitabı 2008 yılında yayımlandı.

İletişim Yayınları 1945 • Bugünün Kitapları 157

ISBN-13: 978-975-05-1363-3

© 2013 İletişim Yayıncılık A. Ş.

1. BASKI 2013, İstanbul

EDITÖR Tanıl Bora

YAYINA HAZIRLAYAN Işıl Kurnaz

KAPAK Seda Mit

KAPAK FOTOĞRAFI Mustafa Şentürk

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ - DİZİN Birhan Koçak

BASKI ve CILT Sena Ofset · SERTİFİKA NO. 12064

Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi B Blok 6. Kat No. 4NB 7-9-11

Topkapı 34010 İstanbul Tel: 212.613 03 21

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 10721

Binbirdirek Meydanı Sokak İletişim Han No. 7 Çağaloğlu 34122 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

BAHAR BAŞER

Diasporada Türk-Kürt Sorunu

Almanya ve İsveç'te
İkinci Kuşak Göçmenler

*İlk öğretmenim ve Sevgili Dedem
Cevat Fahri Başer'in anısına*

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ

BAHAR BAŞER VE TÜRK VE KÜRT DİASPORALARI

MARTIN VAN BRUINSEN 13

SUNUŞ 21

Birinci Kısım

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ 27

Neden bu konu? 32

Avrupa'da Türk-Kürt meselesi 38

İKİNCİ BÖLÜM

"ŞEY... SELAM BEN TÜRKİYE'DEN GELİYORUM" 53

İçeriden misin dışarıdan mısın? 55

Alan çalışması 59

Araştırmaya dahil edilen diaspora organizasyonları 61

İsveç'teki Türk dernekleri 61

İsveç'teki Kürt dernekleri 63

Almanya'daki Türk dernekleri 64

Almanya'daki Kürt dernekleri 67

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DİASPORA NEDİR?	69
Diaspora kavramı.....	71
Diaspora seferberliği ve kimlik oluşumu.....	76
Diaspora, anavatan ve ev sahibi ülke.....	83
Diaspora ve ev sahibi ülke.....	86
<i>Siyasi imkânlar ve diaspora seferberliği</i>	86
Diasporalar ve anavatandaki çatışmalar.....	90
Anavatandaki etnik çatışmaların ulusötesi alana taşınması.....	93
İkinci kuşak üzerine.....	94

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

İSVEÇ VE ALMANYA: GÖÇMEN POLİTİKALARI VE ÇOKKÜLTÜRLÜLÜK	99
İsveç: Çokkültürlü bir cennet?.....	103
<i>İsveç'e göçe tarihsel bir bakış</i>	103
<i>Asimilasyondan uyum politikalarına</i>	105
<i>Vatandaşlık politikaları ve İsveç'te siyasi katılım</i>	108
<i>Yabancı düşmanlığı, istihdam, eğitim ve barınma ile ilgili problemler</i>	111
<i>İsveç çokkültürlülüğüne eleştirel bir bakış</i>	115
<i>İsveç sistemi ve göçmen kuruluşları</i>	117
Almanya: Uzun süren bir misafirlik durumundan nihayet ev sahipliğine?.....	120
<i>Almanya'ya göçe genel bakış</i>	120
<i>Almanya: "Misafirlerle" nasıl başa çıkmalı?</i>	122
<i>Almanya'da vatandaşlığa kabul politikaları ve siyasi katılım</i>	125
<i>Almanya'da problemler</i>	130
<i>Almanya: Çokkültürlülüğü başlamadan bitiren ülke</i>	134
<i>Almanya'da göçmen gruplarının kurumsallaşması ve siyasi süreçlere katılımı</i>	138
Almanya ve İsveç göçmen politikalarına karşılaştırmalı bir bakış.....	143

BEŞİNCİ BÖLÜM

İSVEÇ VE ALMANYA'YA TÜRK VE KÜRT GÖÇÜ	149
İsveç'te Türkler ve Kürtler.....	149
<i>Türk göçmenler ve diaspora oluşturma süreci</i>	151

<i>İsveç'te Türk diasporasının oluşumu</i>	154
<i>Kürt göçmenler ve diaspora oluşturma süreci</i>	159
<i>Kürt diasporasının aktiviteleri</i>	162
Almanya'ya Türk ve Kürt göçü	166
<i>Almanya'daki Türk toplumu ve diaspora oluşturma süreci</i>	168
<i>Almanya'da Türk diasporası</i>	170
<i>Almanya'ya Kürt göçü ve diasporalaşma süreci</i>	174
<i>Almanya'da Kürtlerin diasporalaşma süreci</i>	179
İsveç ve Almanya'ya karşılaştırmalı bir bakış	183

ALTINCI BÖLÜM

TÜRK-KÜRT SORUNUNUN

İSVEÇ VE ALMANYA'YA YANSIMALARI	191
İsveç'te Kürt hareketi	191
<i>İsveç'in Türk-Kürt meselesine yaklaşımı</i>	193
<i>İsveç politikasında Türk-Kürt sorunu</i>	197
<i>Türk-Kürt sorunu ekseninde İsveç-Türkiye ilişkileri</i>	201
Almanya'nın Kürt meselesi	204
<i>Almanya'da Türk-Kürt sorunu ve şiddet içeren çatışmalar</i>	206
<i>Alman siyasi partileri ve Kürt hareketine destekleri</i>	217
<i>Kürt meselesi nezdinde Almanya-Türkiye ilişkileri</i>	219

İkinci Kısım

İKİNCİ KUŞAĞA MİRAS KALMIŞ ETNİK ÇATIŞMALAR	225
--	-----

YEDİNCİ BÖLÜM

İSVEÇ'TE İKİNCİ KUŞAK TÜRKLER VE KÜRTLER:

İKİ AYRI DÜNYA?	231
İsveç'te ikinci kuşağın diasporaya dahil olma süreci	231
<i>"Kürtlere bir şekilde karşılık vermeliydik"</i>	232
<i>"Ailem ben Kürt olabileyim diye buraya gelmiş"</i>	238
İkinci kuşak Türk ve Kürt diasporaları arasındaki çatışma alanları	245
Gündelik hayatta ikinci kuşak Kürtler ve Türklerin bireysel ilişkileri	250

Milliyetçi hassasiyetler ve söylemsel çatışmalara sebep olan konular: "Kürdistan" ve "Kürt sorunu"	254
Türk ve Kürt dernekleri arasındaki ilişkiler	258
Türk ve Kürt diasporalarının iç ilişkileri	260
<i>Türk diasporası: Kululular ve diğerleri</i>	260
<i>İkinci kuşak Kürt diasporası: Farklılıklar içinde uyum?</i>	262

SEKİZİNCİ BÖLÜM

İSVEÇ'TEKİ SİYASİ VE SÖYLEMSEL İMKÂNLARIN TÜRK VE KÜRT DİASPORALARININ İLİŞKİLERİNE ETKİSİ	265
Güç asimetrisinde değişiklik: Hegemonyaya karşı gelmek	265
Türk diasporası İsveç için ne diyor?	267
Kürtler İsveç hakkında ne diyor?	272
Diasporada ittifaklar ve rekabetler	275
İsveç değerleri ve ikinci kuşağın İsveç algısı	279
İsveç'in çokkültürlülük politikalarının diasporaların örgütsel davranışlarına etkisi	286

DOKUZUNCU BÖLÜM

ALMANYA: TÜRKİYE'NİN BENZER EŞİ?	291
İkinci kuşak Türk ve Kürtlerin diasporalaşma süreci	291
<i>Eski ve yeni "ötekiler": Neo-Nazilerden "PKK'cılara"</i>	292
<i>"Bence bütün Kürtler siyasi doğar. Sadece farkında değiller...."</i>	300
Almanya'da Türk-Kürt sorunu: İkinci kuşağa yansımalar	308
İki grup arasında şiddet içeren çatışmalar	309
Şiddet içeren ve içermeyen çatışmalar arasında bir gri alan	313
Şiddet içermeyen etnik çatışma alanları	323
<i>Diasporaların büyüklüğü ve birbirine oranı</i>	325
<i>Bir "ortak değer" olarak Türkçe</i>	327
<i>Ekonomik öncelikler ve birbirine bağımlılık: Ekmek parası, hayat kavgası ve üç-beş kuruş</i>	333
<i>Türk ve Kürt ikinci kuşak diasporalar arasındaki bireysel ilişkiler</i>	336
Türk ve Kürt diaspora dernekleri arasındaki ilişkiler: Dayanışma ve rekabet	348
<i>İki Kürt diaspora derneği: KOMKAR ve YEKKOM</i>	348

<i>Çok boyutlu ve karmaşık Türk diasporası</i>	354
<i>Türk ve Kürt diasporası: İşbirliği mi düşmanlık mı?</i>	358

ONUNCU BÖLÜM

ALMANYA'DAKİ SİYASİ VE SÖYLEMSEL İMKÂNLARIN TÜRK-KÜRT İLİŞKİLERİNE ETKİSİ	369
Türk hegemonyasına devam:	
Güç eşitsizlikleri yeniden mi üretiliyor?	369
<i>Türkler ne diyor?</i>	371
<i>Kürtler ne diyor?</i>	373
Diasporada ittifaklar?	378
Almanya'da iki grup arasında neden şiddet var?	381
Almanya'nın diaspora organizasyonlarına yaklaşımı	388

ON BİRİNCİ BÖLÜM

SONUÇ	393
Diasporanın yapısal özelliklerinin ev sahibi ülkedeki etnik çatışmalara etkisi	398
Ev sahibi ülkedeki siyasi ve söylemsel imkânların etkisi	401
İkinci kuşağa miras kalan çatışmalar	404
KAYNAKÇA	409
DİZİN	421

BAHAR BAŞER VE TÜRK VE KÜRT DİASPORALARI

MARTIN VAN BRUINESSEN

Bahar Başer, Batı Avrupa’da Türk ve Kürt diasporalarının ortaya çıkışı ve ikinci kuşak Türk ve Kürt gençleri arasındaki gerginlikler hakkında çok ilgi çekici bir çalışmaya imza attı. Özellikle, Türkiye’den çok sayıda göçmen barındıran Almanya, genç Türkler ve Kürtler arasında şiddetli çatışmalara sahne oldu ve Almanya kadar olmasa da, diğer Batı Avrupa ülkeleri de benzer çatışmalara tanıklık etti. Avrupalı politikacılar, iki grup arasındaki gerginlikten her zaman “ithal edilmiş gerginlik” olarak bahsediyor ve göçmenleri, etnik çatışmalarını anavatanlarında bırakmaları konusunda zorluyorlardı. Bahar Başer, bu çatışmaları “ithal edilmiş çatışma” olarak görmenin meseleyi fazla basitleştirdiğini göstermektedir. Çatışmalara katılan genç erkek ve kadınların, anavatanları (aslında daha çok ebeveynlerinin anavatanı) ile aralarında güçlü bir bağ kurduklarını hissettikleri bir gerçek ama aynı zamanda bu gençler Avrupalı ve onların öfkeleri ve aktivizmleri ev sahibi ülkelerde karşılaştıkları şartlara cevap niteliği taşıyor. İsveç ve Almanya karşılaştırması, Kürt ve Türk aktivizmlerinin doğaları gereği iki ülkede birbirinden çok farklı olduğunu açıkça ortaya koyar ve Başer, bunun göçmen nüfusunun kompozisyonu ve özellikle hükümetlerin farklı politikalarıyla ilgili olduğunu söyler. Göçmenlere

karşı çok hoşgörölü davranan, hem Türklerin hem de Kürtlerin kültürlerini geliştirmeleri için çokkültürlü politikalar sağlayan ama onların yaptıkları her şeyi “İsveçli gibi yapmalarını” isteyen İsveç’te, Türkler ve Kürtler arasında gerginlikler çıksa da açık bir çatışma ortamı yaşanmamıştır. Almanya’da tamamen farklı olarak, Türkler ve Kürtler eşit kabul edilmeklerini hissediyor; Türkler, hükümetin Kürt aktivistlere karşı fazlaca hoşgörölü olduğunu düşünürken, Kürtler de hükümetin Türk devletinin uzantısı gibi hareket ettiğini ve onları Türk olarak gördüğünü hissediyordu. Birinci kuşak göçmen işçiler, pek politize değillerdi; ama Almanya’da yer edinmek için mücadele eden, etnik kimliğini keşfetmiş bir ikinci kuşak vardı.

Kürt meselesi sadece Türkiye’nin değil, Avrupa’nın da bir sorununu hâline gelmiştir. Bu, sadece çatışmanın Avrupa topraklarında da olması bakımından değil, aynı zamanda Avrupa’da yetişen ve düşünceleri Avrupa’da şekillenen insanları da içermesi bakımından böyledir ve çatışma, onların yaşadıkları toplumun şartlarına cevapları niteliğindedir. Kültürel olarak topluma yabancı göçmenler, Avrupa’da gönüllü yaşayanlar ya da sürgünde olanlar, anavatanda bıraktıkları akrabalarından çok, sıklıkla kimlikleri ile ilgili sorularla karşılaşır. Göçmenlerin Batı Avrupa’da yetişen çocukları, toplumun çoğunluğuyla ve diğer göçmenlerle karşılaşarak kimliklerini keşfederler ya da seçerler ve kimlikleri için eşit haklar talep ederler. Bazıları İslam’ı birincil kimlik olarak tercih edip diğer dinlerle aynı hakları talep ederken; diğerleri ayrımcılığa karşı bir tutum olarak Türkiye ve Türklük ile daha güçlü bir kimliği tercih etti. Kürtler ve Aleviler kendilerinin adına Türklerin ve Sünni Müslümanların konuşmalarını ve hak talep etmelerini istemediler; Kürtlerin, Kürtçe değil de Türkçe öğrenme veya Alevi çocuklarının kendi dinî geleneklerini değil de Sünni İslam’ı öğrenme hakkını talep etmeleri için bir neden yoktu. Elbette, insanlar kendi dinî ve etnik kimlikleri adına daha fazla kaygılandıkça, aynı zamanda Türkiye’de olup bitenlere daha fazla dikkat etmeye başladılar, ancak kimlik çatışmaları Avrupa’daki yaşam koşullarından olduğu kadar Türkiye’deki siyasi çatışmalardan da kaynaklanmaktaydı.

Türkiye'den Batı Avrupa'ya göç edenlerin sayısı öylesine fazla ve nispeten refah içindeler ki Türkiye'deki siyasi hareket için büyük bir finans kaynağı ve takviye hâline geldiler. Çeşitli siyasi hareketler, Avrupa'daki sempatanları arasından para topladı, ama Milli Görüş, Gülen Hareketi ve PKK, Avrupalı sürgünler tarafından sağlanan imkânları seferberlik yaratma, çekirdek kadronun eğitimi, basın yayın, dayanışma ve etkinlik düzenleme bakımından daha etkili kullandı. Bütün etkinlikler sadece Türkiye'deki etkinliklerin bir yan ürünü ya da uzantısı değildir, Türkiye'deki siyasi süreci etkileyebilecek olan aktivitelerin önemi, gün geçtikçe artmaktadır. Bahar Başer'in İsveç ve Almanya'daki genç Türk ve Kürtler ile ilgili çalışması sadece Batı Avrupa'daki göçmen grupların dinamiğini anlamak bakımından değil; aynı zamanda Türkiye ve Ortadoğu'daki Kürt sorununun karmaşıklığını anlamak bakımından da önemlidir.

Batı Avrupa'daki Kürt diasporası, Türkiye'nin, bir Kürt gerçekliğinin olduğunu ve bu gerçekliğin sadece terör ve ekonomik gelişme ile açıklanamayacağını anlamasında büyük rol oynadı. Türkiye Kürtleri, uzun süredir milli kimliklerini geliştirmelerini sağlayacak ulus-devlet kurumlarından yoksundular: anadilde eğitim, yazılı ve elektronik medya, parlamento ve diğer temsilci konseyler, milli kütüphaneler, anadil ve tarih enstitüleri... Ancak Kürtler, bu gibi kuruluşları Avrupa'da kurabilmişler ve böylece Kürt kimliğinin kültürel ve entelektüel temellerini güçlendirmişlerdir. Avrupa'daki Kürtler zaman içinde, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve Avrupa Parlamentosu'ndan uluslararası sivil toplum kuruluşları ve çeşitli ulusal parlamentolara kadar, Türkiye üzerinde Avrupa'nın çeşitli kanalları aracılığıyla baskı kuran güçlü lobiler oluşturmuşlardır.

Kürt diasporasının oluşumu, geçmiş yılların en önemli gelişmelerinden biridir. 1970'lerde Kürt sorunu ile ilgilenmeye başladığımda, Batı Avrupa'da hiç Kürt yoktu ya da varsa bile görünür değillerdi. O zamanlar aslında Avrupa'nın dört bir yanında onlarca Kürt'ün öğrenim görmekte olduğunu çok sonra öğrendim – İran'dan, Irak'tan, Türkiye'den, Suriye'den gelmekteydiler, çoğunun ailesi ekonomik ve siyasi açıdan ayrıca

lıklydı ve Avrupa'daki öğrencilerin hâlâ var olan iki Kürt öğrenci birliği mevcuttu. Bu öğrencilerden bir kısmı ve genç mezunlar Kürt siyasetinde de etkili oluyorlardı: İsmet Şerif Vanlı, Jemal Nebez, Kamal Fuad, Majeed Jafar ve Abdurrahman Ghassemelou sadece tezler ve akademik kitaplar yazmadılar, Kürdistan siyasetinde ve Avrupa'daki Kürtler arasında öncü rol oynadılar.

Öğrencilerin yanı sıra, göçmen işçi olarak gelen Kürtler de vardı ama onlar daha da görünmezlerdi. Türkiye'de istihdam edildikleri için genel olarak Türk olduklarına inanılıyordu. 1960'larda işçi istihdamı başladı ve 1970'te Batı Avrupa'da, özellikle Almanya'da, yüz binlerce Türk "misafir işçi" vardı. Bazı Kürt öğrenciler işçilerle iletişime geçme girişiminde bulundu ama o dönemde bunda çok başarılı olamadılar. Bu öğrencilerin siyasi hırsları vardı; ama işçiler Kürdistan hayali için değil, para kazanmak ve hayat şartlarını iyileştirmek için Avrupa'daydı. Birçoğu, eğer kendilerini Kürt olarak gösterirse Türkiye'ye döndüklerinde karşılaşacakları olası tepkiden korktu ve doğal olarak Avrupa devletlerinin kendilerini Türklerle birlikte sınıflandırmasını kabullendi.

1970'lerde, bazı dramatik olaylar oldu: Çok sayıda Kürt siyasi sığınmacı Batı Avrupa'ya sürüklendi. 1975'te, Molla Mustafa Barzani'nin Irak Kürdistanı'ndaki son büyük isyanı, Şah, Saddam Hüseyin ile barış ilan edince başarısız oldu; 50.000'den fazla insan İran'a kaçtı ve bazıları daha sonra rotalarını Avrupa'ya çevirdi. 1970'lerin ikinci yarısında Türkiye, gittikçe artan bir kutuplaşmaya ve siyasi şiddete sahne oldu, –Güneydoğu Anadolu'daki sıkıyönetim ve 1980 Askerî Darbesi– çok sayıda entelektüel ve aktivist baskıdan kaçtı ve kendilerini Avrupa'da buldular. Şah'ın kaçıışı ve Humeyni'nin ulusal lider olarak 1979'daki geri dönüşü ile son bulan İran Devrimi, Kürtler'in otonomi talebi ve pek çok kişinin Irak'tan, Türkiye'den ve tabii Avrupa'dan kaçmalarına neden olan silahlı mücadeleyi uyardı. 1980'lerin ortalarından itibaren, Batı Avrupa'da Kürdistan'ın bütün parçalarından gelmiş iyi eğitilmiş birçok siyasi sığınmacı vardı.

Benim ülkem, Hollanda, 1975'te çok sayıda Iraklı Kürt siyasiye sığınma hakkı tanıdı ve 1976'da üniversiteye girmelerine izin verdi. Onlar, Hollanda'da Türk göçmen işçilerin arasında Kürtlerin olduğunun farkındaydı ve onları seferber etmek ve politikleştirmek için çaba sarf ettiler ama çok başarılı olmadılar. Takip eden yıllarda Türkiye'den ve İran'daki devrimden sonra İran'dan gelen Kürt sığınmacılarla işbirliği yapmakta daha başarılıydılar. Onların, Hollanda'daki ilk Newroz kutlamalarını organize eden; festivalde Kürdistan'ın bütün parçalarındaki Kürtleri, Kürt müziği, Kürt dansı, Kürt yemekleri ile Kürtçe ve Hollandaca kültürel ve politik konuşmalar yaparak, Kürt mücadelesini sembolize eden küçük bir tiyatro oyunu ile bir araya getirmeye çalışan Irak Kürtleri olduğuna inanıyorum. Newroz, gittikçe Kürdistan'ın her bir bölgesinden, farklı sınıf ve eğitim düzeylerinden Kürtlerin, neneleri ve küçük çocukları da dahil olmak üzere bütün aileleriyle kutladığı önemli etkinliklerden biri olmuştur. Kürtler, daha önce olmayan bir toplumsal bilinç oluşturdular; Kürt kimliğini böyle çeşitli grupların kutlaması, anavatanlarında bile yoktu. (Bu uzun sürmedi; bir süre sonra, Irak Kürtleri iki gruba ayrıldılar, rakip partilerle ittifak kurdular ve nihayetinde Newroz'u birlikte kutlayamaz hâle geldiler. İran Kürtleri ortak yapılan kutlamalara gelmemeye başladılar ve Türkiye Kürtleri kendilerini farklı bir grup olarak buldular, her birinin kutlayışı kendineydi. PKK sempatanları, en çok Türkiye Kürtlerinin katıldığı ancak nispeten daha az Irak ve İran Kürtlerinin de katıldığı şimdiye kadarki en büyük Newroz kutlamalarını organize etmişlerdi.)

İsveç, Kürtlerin göç tarihi ve diaspora aktivizminde çok özel bir ülkedir. İsveç, Almanya veya Hollanda'ya göre Türkiye'den daha küçük bir işçi nüfusuna sahipti, ancak sığınmacılara karşı özellikle oldukça hoşgörülü ve cömertti. Türkiye'de 1970'lerde görülmeye başlanan Kürt gazetelerinde yazan genç entelektüellerin çoğu, fiziksel tehdide maruz kalmaları ve yazıları yüzünden yasal takibe alınmaları nedeniyle ülkeyi terk etmek zorunda kalarak İsveç'e sığındılar. (Bunların çoğu ilk olarak İran, Irak ve Suriye'nin Kürt bölgelerinde güvenliklerini sağlamaya

çalışmışlardır.) Bu kitapta Bahar Başer tarafından tartışılan İsveç'in çokkültürlü politikaları, genç yazarlara hem Kürtçe yazma ve yayınlama hem de yükseköğrenimlerini sürdürmeleri imkânını sağladı. Bu yazarlardan bazıları Türkiye'de yaşarken Kürtçe yazmaya başlamıştı ama Türkçe hâlâ en iyi bildikleri dildi. Ne var ki İsveç'te, bundan böyle Türkçe yerine Kürtçe yazmaya, konuşmaya ve düşünmeye karar verdiler. Mehmet Uzun, Rohat Alakom, Malmisanij, Fırat Cewerî, Murad Ciwan, Zeynelabidin Zınar, Arif Zêrevan ve bu kuşaktan diğerleri elbirliği ile emek vererek Kürtçe'yi medeniyet dili olarak canlandırdılar.

Diğer Avrupa ülkelerinin aksine, İsveç'teki Kürtler, Kürtçe'yi sadece evlerinde değil, kamusal alanda da kullanmaya başladılar. Diğer ülkelerdeki Kürtler, İsveç'te olağanüstü bir şeyler olduğunun farkındaydı; insanların İsveç'teki Kürtlerin şivesinden saygıyla bahsettiklerini duydum. Türkiye'de Kürtçe yayın yasağı 1991'de kaldırıldıktan sonra, önceleri İsveç'te basılan birçok kitap Türkiye'de tekrar basıldı ve gazetelerden bazıları İstanbul ve Ankara'ya taşınarak çok sayıda okuyucuya ulaştı. Bu durum diasporanın anavatanı nasıl etkilediğinin çarpıcı bir örneğidir.

Newroz kutlamaları üzerine genel gözlemler ve Kürt yayınları, Avrupa'daki Kürt göçmenlerin kendilerini diaspora olarak nasıl örgütlediğinin örneklerini yansıtır. Diaspora terimi tüm göçmenler diaspora oluşturuyormuş gibi sıklıkla belirsiz ve geniş bir anlamda kullanılır ama sosyologlar bu terimin anavatanındaki gündemleri referans alarak örgütlenen ve anavatanına diaspora oluşturmak üzere dönme idealini besleyen grup ve çevrelerle sınırlandırmakta fayda görmüşlerdir. Bu bağlamda, ne bütün Kürtlerin Kürt diasporasına, ne de bütün Türklerin Türk diasporasına ait olduğu söylenebilir. Ev sahibi ülkeye tamamen entegrasyon ve asimilasyonu tercih edenler ve duygusal yönden anavatanlarına kendilerini adamamış olanlar, diasporanın bir parçası olamazlar. Diaspora bir anlamda seferber veya bilinçli kişilerden oluşur. Türkiye'den gelen "seferber olmuş" göçmenler de tek bir diaspora oluşturamazlar. Kürt ve Türk di-

asporası vardır –bir bakıma ikincisi ilkinine karşı seferber olmuştur– ve belki ayrıca farklı ve ayrı bir Alevi ve Süryani diasporasından bahsedebiliriz.

Geçtiğimiz 20 yılda, diasporalara ve diğer ulus-ötesi fenomenlere yoğun bir akademik ilgi vardı ve kimlik politikaları, ayrılıkçı hareketler ve ulus-devletler için bu fenomenlerin önemi üzerine çok fazla tartışma oluyordu. Çalışması literatüre ilgi çekici katkılar sağlayan Bahar Başer, bu kitapta yeni literatür ve tartışmalar hakkında mükemmel bir bakış sunuyor. Başer’in, İsveç ve Almanya’daki Türk ve Kürt diasporaları karşılaştırması yerinde bir seçimdi; çünkü göçmen nüfusunun farklı tarih ve oluşumlara, hükümetlerinin de göçmenlere karşı birbirinden farklı politikalara sahip olduğu İsveç ve Almanya, Kürt diasporasının Türkiye ve Kürdistan’daki gelişmelere en fazla etki ettiği iki ülke olmuştur. Bahar, bu iki ülkeye bakarak ve Türklerle olduğu kadar –hepsi bir şekilde “seferber olmuş”– Kürt gençleriyle de konuşarak, Avrupa’daki Kürt ve Türkler arasındaki ilişkilerin daha önceki araştırmalarda gördüğümüzden daha karmaşık bir tanımını ve analizini sunuyor. Kürt meselesini yalnız Türkiye’nin sorunu olarak değil, birçok aktörün dahil olduğu ve ulus-ötesi boyutta Kürtlerin konumu güçlendiren bir noktadan anlamak için Başer’in gözlemleri oldukça önemli.

Utrecht, Ekim 2013

Çeviren İŞİL KURNAZ

SUNUŞ

Lisedeyken elimden düşürmediğim Erol Anar kitaplarının birinde şöyle bir söz geçiyordu: “Kendimi uzaklarda buldum.” Sanırım benim için de öyle oldu. İsveç, hayatımın seyrini değiştiren ülkedir. Yirmi üç yaşında yüksek lisansımı yapmaya gittiğim bu kuzey ülkesi, beni bambaşka bir insan yaptı. Güvenli kabuğumdan çıkıp yeni bir hayat kurmaya çalıştığım bu yerde, hem kendimi hem ülkemi yeniden tanıdım.

Kürtçeyi ilk defa bir Kızılırmak kasedinde Şivan Perwer’in “Desmal” şarkısıyla duymuştum. Boğaziçi Üniversitesi’ndeki yıllarım Kürtçeye ve Kürtlere değmeden geçti. Kürtlerle, Diaspora Kürtlerinin “İsveç Kürdistanı’nın başkenti” dedikleri Uppsala’da tanıştım. İki Kürt’ün Kürtçe konuşmalarını ilk defa orada duydum. Yine de kitabın temelini oluşturan doktora tezimi¹ yazma sürecim ve Kürt meselesine ilgim çok sonraları başladı. Doktora tezimi yazarken tanıştığım Türkler ve Kürtler dahil birçok kişi “Neden bu konu?” diye sordu. Sahi neden bu konu? Tesadüfler beni bulunduğu konuma getirdi. İsveç’te Azerbaycan-Ermenistan ilişkileri üzerinde çalışıyordum. Yüksek Lisansı tamamladığımda aldığım iş teklifiyle Uppsala Üni-

1 Bu kitap doktora tezimi temel alarak yazılmışsa da teze birebir bağlı kalmamıştır.

versitesi'nde "Diasporalar ve Barış Süreçleri" konulu bir araştırma projesinde çalışmaya başladım. Konum "Kürt Diasporası" olarak belirlenmişti. İşe başladıktan on gün sonra, konu Sri Lankalı Tamil Diasporası ile değiştirildi. Bir sene boyunca savaşın anavatandan sürgüne zorunlu bıraktığı Tamiller üzerinde çalıştım ve aynı konuyu çalışmak üzere İtalya'da doktora kabul edildim. Doktora başladıktan altı ay sonra danışmanlarımda tavsiyesiyle "daha aşına" olduğum bir konuya geçmeye karar verdim. Oysa 23 yıl boyunca aynı ülke sınırları içerisinde yaşadığım Kürtler, bana Tamillerden daha yabancıydı. Tamilleri anlamamın Kürtleri anlamama yardım edeceğinden habersizdim. Şimdi geriye dönüp baktığımda 5 yılımı bu konuya verdiğimi ve Türk-Kürt sorununun hayatımın bir parçası olduğunu görüyorum.

Okuduklarımdan çok şey öğrendiğimi inkâr edemem. Ama Türklerle ve Kürtlerle görüşmelerimde ve onların hikâyelerinde, kitaplarda okuyamayacağım şeyleri gördüm, öğrendim, anladım, sarsıldım ve sindirdim. Antropologların ve sosyologların "alan çarpması" dedikleri durumu yaşadım. Görüştüğüm herkes bana bir şey anlattı; denize taş atar gibi etkisi dalgalar hâlinde yayıldı ve öylece kaldı. Bu kitabın ortaya çıkmasında en çok emeği geçenler, bana hayatlarından birkaç saat ayırıp, kendilerinden bir parçayı benimle paylaşan insanlar. Tüm mülakatçılara, bana bir ayna uzattıkları ve kendileri bir arayış içindeyken içimdeki beni bulmama yardımcı oldukları için teşekkür ederim.

Doktora tezi yazmak yalnız bir süreç. Sonu belli olmayan bir yola girmek ya da hiç bilmediğiniz bir coğrafyada haritasız kalmak gibi. Böyle zamanlarda dostların desteği ve cesaret sözcükleri sizi ayakta tutuyor. Bu kitabın her satırında birinin yardımı, bir dostun fikri ve eleştirileri mevcuttur. Öncelikle, tez danışmanlarım Prof. Rainer Bauböck ve Prof. Friedrich Kratochwil'e ne kadar teşekkür etsem az. Onlarla çalışmak bir onurdu. Prof. Hakan Yılmaz akademik kariyerimin başından itibaren beni cesaretlendirdi, ona çok şey borçluyum. İsveç'teki alan çalışmam sırasında bana çok yardım eden Ingmar Karlsson, Keya İzol ve Seyran Duran'a da şükranlarımı sunarım. Türk diasporası ko-

nusundaki çalışmamda yardımlarını esirgemeyen ve üç yıl boyunca sorularına bıkmadan cevap veren Ahmet Önal ve Selçuk Ünlü'ye çok teşekkür ederim. Almanya'da desteklerini hep hissettiğim Ece Yıldırım ve ailesine, Abdülkadir Musa, Nedim Baran, Evdila Direj, Fevzi Aktaş ve Rıza Baran'a minnettarım. Çok zorlu geçen süreçte Hisham Zaman ve Mehmet Aktaş dostluklarıyla destek oldular, haklarını ödeyemem. Fatih Abay, Berlin'de rehberim oldu. Safter Çınar ve Kenan Kolat araştırmam için önemli bilgiler verdiler. Prof. Ayhan Kaya ve Prof. İbrahim Sirkeci alan çalışmama başlamadan önce çok yardımcı oldu. Ahmet Abi'nin Kreuzberg'deki Fırat Kitap Evi alan çalışmamla ilgili hararetli tartışmaları yaptığım ve her çay/sigara molasında uğradığım bir yer oldu. Onlarsız, bu çalışma eksik kalırdı.

En yakın dostumlarım, hayatta olmazsa olmazlarım Bahadır Başer, Welat Zeydanlıoğlu ve Hakan Vreskala beni bu süreçte hiç yalnız bırakmadılar. Bana inandıkları ve sonsuz destek verdikleri için minnettarım. Mischa Gabowitsch'e saatlerce süren sohbetlerimizde bıkmadan beni dinlediği ve ilham verdiği için çok özel bir teşekkür borçluyum. Aslı Okyay, Didem Oral, Eren Özalay, Diğdem Soyaltın, Veronica Buffon, Sevi Bayraktar ve Simla Yerlikaya isimlerini anmadan geçemeyeceğim, gücüne güç katan muhteşem kadınlar. Irak Kürdistanı'nda geçirdiğim zamanlarda konuşmalarımızın sonunda beni barış için umudun olduğuna inandıran Mehmet Selim Mendi'yi de buradan selamlıyorum. Evet, her zaman umut var!

Hayatım boyunca bana destek olmuş, beni koşulsuz sevmiş ailem en büyük teşekkürü hak ediyor. Hayata bakışımız farklı olsa da, birbirimizi anlayabildiğimiz, dinleyebildiğimiz ve tartışabildiğimiz bir ortamda özgürce büyüdüm. Bana boyun eğmemeyi ve haklarımı aramayı öğrettiler. Benim sırtımı dayadığım dağlarım da onlar.

Son olarak Tanıl Bora'ya bana güvendiği ve beni her zaman güzel sözleriyle cesaretlendirdiği için teşekkür ederim.